

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ساخت و تربیت

دکتر محمدرضا غناری

پیاد، بستانی

انتشارات حبله رود

۱۳۹۵

سرنشانه	غفاری، مجتبی، ۱۳۵۳-
عنوان و نام پدیدآور	شناخت و تربیت / مجتبی غفاری، پیام بستامی
مشخصات نشر	سمنان: انتشارات حبله رود، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۲۴۸ص.
شابک	۴-۷۴-۷۶۴۴-۶۰۰-۹۷۸: ۱۴۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	کودکان -- روان شناسی
موضوع	Child psychology :
موضوع	کودکان -- سرپرستی
موضوع	Children rearing :
موضوع	شناخت در کودکان
موضوع	Cognition in children :
موضوع	تربیت اخلاقی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
موضوع	Moral education - - Religious aspects - - Islam :
شناسه افزوده	پیام، ۱۳۷۰-
رده بندی کنگره	BF۷۲۱/۶۷۰۹۷۰۲۹۵
رده بندی دیویی	۱۵۳/۲ :
شماره کتابشناسی ملی	۴۳۸۶۶۶۹ :

شناسنامه

شناخت و تربیت

مجتبی غفاری؛ پیام بستامی

ناشر: حبله رود

چاپ نخست، ۱۳۹۵

شابک: ۴-۷۴-۷۶۴۴-۶۰۰-۹۷۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

صفحه آرای: محمدتقی رهبری فرد

طرح روی جلد: مرجان شمسی خانی

چاپ و صحافی: زلال کوثر قم

قیمت: چهارده هزار تومان

انتشارات حبله رود

سمنان: بلوار ولی عصر (عج)

جنب مسجد آل محمد (ص)

www.hablerood.ir

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار.....
۵	فصل اول: کلیات.....
۷	مقدمه.....
۸	مفهوم شناسی تربیت.....
۹	تربیت در زبان انائیس.....
۹	الف) تربیت در زبان عربی.....
۱۱	ب) تربیت در آیات و روایات.....
۱۳	ربیع.....
۱۳	ربیع.....
۱۴	تربیت در روایات.....
۱۶	ج) تربیت در معنای اصطلاحی.....
۱۸	جمع بندی تعاریف.....
۱۸	د) موضوع تربیت.....
۱۹	ه) اهداف تربیت.....
۲۰	مفهوم هدف.....
۲۱	مفهوم هدف در تعلیم و تربیت.....
۲۱	ویژگی های هدف.....
۲۳	هدف نهایی از تربیت.....
۲۳	و) مبانی تربیت.....
۲۳	ز) اصول تربیت.....
۲۴	ح) روش های تربیت.....
۲۵	ط) ارکان تربیت.....
۲۵	۱. مربی.....
۲۶	۲. متربی.....
۲۶	۳. محتوا.....
۲۷	ی) دامنه و گستره تربیت.....
۲۹	فصل دوم: تربیت و اقسام آن.....
۳۱	مقدمه.....
۳۱	۱. تربیت جسمانی.....

۳۷	۲. تربیت عقل
۳۸	۳. تربیت روح
۳۹	۴. پرورش اخلاقی
۳۹	۵. تربیت هماهنگ
۴۳	فصل سوم: عوامل تربیت
۴۵	عوامل تربیت
۴۵	الف: خانه یا خانواده
۴۶	ب: مدرسه
۴۶	ج: جمعیت های دینی و اخلاقی
۴۶	د: عوامل پیش بینی
۴۹	فصل چهارم: تربیت دینی
۵۱	تعریف تربیت دینی
۵۳	اصول تعلیم و تربیت دینی
۵۳	اول: اصل تدریج
۵۴	دوم: اصل احترام
۵۴	سوم: اصل اعتدال
۵۵	فواید توجه به تربیت دینی
۵۵	۱. فراهم آوردن زمینه برای به فعلیت رسیدن توانایی های بالقوه فرد
۵۵	۲. توجه به سیر رشد کودکان و نوجوانان در ابعاد شناختی و عاطفی
۵۶	۳. توجه به رشد عقلی کودک و نوجوان
۵۶	۴. نقش الگو در تربیت دینی
۵۷	ضرورت تربیت دینی دانش آموزان
۵۹	فصل پنجم: آسیب شناسی تربیت دینی
۶۱	تعریف آسیب شناسی
۶۱	الف) آسیب شناسی تربیت دینی در مدارس
۶۲	تأکید بر آموزش و بی توجهی به مسائل تربیتی و اخلاقی در مدارس
۶۳	سخت گیری و تنبیه در تدریس
۶۵	استفاده نکردن از وسایل کمک آموزشی در تربیت دینی
۶۷	آموزش یکنواخت و بی حرکتی
۶۸	آموزش غیرفعال
۷۱	فقدان ممارست در آموزش
۷۳	اعمال روش تحکم و تحمیل، نه حکمت و تحلیل در آموزش
۷۵	غفلت از شوه مناظره و احترام به نظر مخالف در آموزش
۷۶	تحقیر نظر مخالف و جانب داری اقرطی از نظر موافق به وسیله مربی

۷۷	غفلت مریبان از نکات مثبت نگرش مخالف
۷۸	وجود کلیشه‌های غیربومی در امر آموزش
۷۹	اکتفا به شیوه مستقیم در تدریس
۸۰	سطحی و غیرمستمر بودن آموزش
۸۱	غیر تدریجی بودن آموزش
۸۲	کاستی در ارائه سبک الگویی
۸۳	تلقی تاریخی از اسوه‌های دینی
۸۳	تلقی فرائسانی از الگوهای دینی
۸۴	فرو کاستن از جایگاه الگوهای دینی
۸۴	اسوه پردازی انتزاعی و غیرملموس در تدریس
۸۴	تبیین غیر دلنشین و قطعات ستیز در آموزش دینی
۸۵	غفلت از آثار و آثار اسلام در تدریس
۸۶	آغاز نامناسب سخن هنگام تدریس
۸۶	تشتت در گفتار هنگام آموزش دینی
۸۷	پایان ناشیانه کلام در کلاس
۸۷	به کارگیری نظام واژگانی غیر مأثور در آموزش دینی
۸۹	نقل ظنیات در کلاس
۸۹	استفاده از سخنان نارسا و غیر فصیح و دلیلهای اموش دینی
۹۱	برگویی هنگام تعلیم و تربیت دینی
۹۱	نداشتن تنوع بیان و احتجاج در آموزش دینی
۹۳	ب) آسیب شناسی تربیت دینی و خانواده
۹۳	تأثیر محیط‌های نامساعد خانوادگی بر رفتار اخلاقی
۹۷	ج) آسیب شناسی جامعه و ارتباط آن با تعلیم و تربیت
۹۷	نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی
۹۸	دوستان ناباب
۹۹	تعارض و تنوع در اطلاعات رسانه‌ای
۱۰۳	راهکارهای علمی و عملی درمان آسیب‌ها
۱۰۵	فصل ششم: شناخت
۱۰۷	شناخت
۱۱۳	فصل هفتم: شاخص‌های روابط انسانی
۱۱۵	مقدمه
۱۱۵	شاخص‌های روابط انسانی
۱۴۷	فصل هشتم: ویژگی‌های نوجوان
۱۴۹	ویژگی‌های جسمانی
۱۵۲	دنیا و آخرت

۱۵۳	ویژگی‌های ذهنی (شناختی).....
۱۵۴	ویژگی‌های روانی - هیجانی.....
۱۵۶	ویژگی‌های اجتماعی.....
۱۵۷	ویژگی‌های اخلاقی - دینی.....
۱۶۱	فصل نهم: ارتباط و یادگیری.....
۱۶۵	راهکارهای علمی برقراری و حفظ ارتباط.....
۱۸۳	فصل دهم: ویژگی‌های معلم خوب و محبوب.....
۱۸۵	مقدمه.....
۱۸۶	۱. صفت ضروری معلم از جهت خودش.....
۱۹۰	۲. صفات ضروری معلم از جهت تدریس.....
۱۹۷	۳. صفات ضروری معلم از نظر شاگرد.....
۲۰۷	فصل یازدهم: علل نام برقراری، های شایع در بین کودکان و نوجوانان.....
۲۰۹	مقدمه.....
۲۰۹	معنی و مفهوم ناسازگاری.....
۲۱۰	رفتارهای ناسازگارانه.....
۲۱۰	ملاک‌ها در ناسازگاری.....
۲۱۱	روحیه‌ها، حالات، ویژگی‌ها.....
۲۱۲	علل و انگیزه‌های ناسازگاری.....
۲۱۶	چرا باید ناسازگاری‌ها اصلاح گردد؟.....
۲۱۷	فصل دوازدهم: بی‌قراری در کودکان و راهکارهای لازم جهت مقابله با آن.....
۲۱۹	مقدمه.....
۲۱۹	حالات و رفتار کودکان بی‌قرار.....
۲۲۰	بی‌قراری در چه شرایطی به وجود می‌آید؟.....
۲۲۰	در رابطه با جنس.....
۲۲۰	هوش و عقل.....
۲۲۰	شرط سنی رشد.....
۲۲۱	شرایط خانواده.....
۲۲۱	علل بی‌قراری.....
۲۲۳	روش‌های درمان.....
۲۲۵	فصل سیزدهم: سرکشی و لجبازی کودکان و نوجوانان و راهکارهای مقابله با آن.....
۲۲۷	مقدمه.....
۲۲۸	ریشه و اساس لجبازی.....

۲۲۸	تفاوت بین لجبازی و اراده
۲۲۸	سن و جنس لجبازی
۲۲۹	علل و انگیزه‌های لجبازی
۲۳۰	روش‌های درمان لجبازی
۲۳۳	فصل چهاردهم: پرخاشگری در کودکان و نوجوانان و راهکارهای مقابله با آن
۲۳۵	مقدمه
۲۳۵	پرخاشگری چیست؟
۲۳۶	صورت‌های پرخاشگری
۲۳۶	نوع و میزان پرخاشگری
۲۳۷	مراحل شکایت‌پذیری رفتار پرخاشگری
۲۳۷	مراحل تشدید رفتار پرخاشگری
۲۳۷	ریشه و منشأ پرخاشگری
۲۳۷	۱. منشأ غریزی و موروثی
۲۳۸	۲. منشأ اجتماعی
۲۳۸	۳. منشأ غریزی اجتماعی
۲۳۹	پرخاشگری نشان چیست؟
۲۳۹	هدف از پرخاشگری چیست؟
۲۴۰	آثار و عوارض پرخاشگری
۲۴۱	خطرات پرخاشگری چیست؟
۲۴۲	عوامل و انگیزه‌های پرخاشگری کدامند؟
۲۴۲	علل موروثی
۲۴۳	طبیعت و مزاج
۲۴۳	بیماری‌های روانی
۲۴۳	شیوه تربیت
۲۴۳	بدآموزی‌های خانواده
۲۴۴	نابسامانی‌های خانواده
۲۴۴	عامل اجتماعی
۲۴۴	عامل فرهنگی
۲۴۵	عامل اقتصادی
۲۴۵	عوامل دیگر
۲۴۵	عوامل تشدید کننده
۲۴۷	فهرست منابع

پیشگفتار

به نام آن که جان را فکرت آموخت چراغ دل به نور جان برافروخت
به فرمود، تمام انبیای الهی هدف نهایی خلقت، انسان است. انسان به علت
اندیشیدن از نعمت‌های بی‌شماری برخوردار است. و نمودار انسانیتش فعالیت‌های معنوی
و فکری اوست. فکر و اندیشه سبب شده است تا انسان به ظواهر زندگی بسنده نکند و
با پرداختن به عمق و باطن ظهور از آن‌ها پرده برداری نماید. فطرت انسان گرایش به
سوی زیبایی‌ها دارد و گرایش به سوی بلیدی و زشتی یک مسئله ذاتی نیست بلکه
سرشت انسان، زیباجو و روشنگر است. توجه به پیچیدگی‌های انسان وظیفه تمامی
افرادی که به نحوی به طور مستقیم یا غیر مستقیم با انسان ارتباط دارند این است که؛
انسان را بشناسند و مراحل رشد او را در نظر گرفته و در مراکز آموزشی؛ کودکان و
نوجوانانی را که هنوز به رشد کامل جسمانی، روانی، ذهنی و معنوی نرسیده‌اند هدایت
کنند.

از این رو داشتن شناخت همه جانبه نسبت به انسان در سنین سفارت ارتباط بین
دانش آموزان و آموزش دهندگان را تسهیل خواهد کرد، چون هر انسانی طبق روان
شناسی رشد نیازها و خواسته‌هایی دارد که شناخت آن‌ها می‌تواند به مربیان، خانواده‌ها و
کلیه آموزش دهندگان کمک کند تا با شناخت نسبت به هدایت انسان‌ها گام بردارند.

عدم شناخت و آگاهی از ویژگی‌های جنسیتی و شخصیتی زمینه ساز بسیاری از بد
خلق‌ها، بدرفتاری‌ها و بدآموزی‌ها خواهد شد. پس با توجه به اهمیت و ضرورت مسئله

لازم است هر فردی در جایگاه والدین یا مربی و عوامل اجرایی در آموزشگاه‌ها از ویژگی‌ها و خصوصیات فراگیران اطلاعاتی داشته باشند. آگاهی از این که شخصیت شما روی کودکان اثر می‌گذارد، همیشه به این معنا نیست که شما می‌توانید و بایستی خصوصیات شخصیتی کودک را تغییر دهید، بلکه شما را قادر می‌سازد تا پویایی و نیروی محرک آموزشی را بهتر درک کنید و نقش منحصر به فرد خود را در ارتباط با کودک ایفا نمایید. (باربور، ۱۹۷۶)

خیلی از انسان‌ها حتی در دوره‌های بزرگسالی زندگی خود، در زمینه معرفتی دچار مشکل هستند. یعنی در مورد سؤال شما کی هستید؟ معمولاً بیاناتی دارند که فقط به خصوصیات جسمانی خود اکتفا می‌کنند و به خصوصیات روحی و روانی و عاطفی و هیجانی خود اشاراتی ندارند یا رقتی چشمان خود را می‌پندند نمی‌توانند تصویر واضحی از خود مجسم کنند ولی دیگران، اما می‌پند و این شواهد نشان دهنده آن است که بعضی مواقع ما حتی خودمان را نمی‌شناسیم. در سنین بزرگسالی نیز دچار بحران هویت می‌شویم.

شناخت ویژگی‌های انسان در دوره‌های سنی متنوع، یعنی در مقاطع پیش دبستانی، دبستانی، و دوره‌های اول و دوم دبیرستان، به ما در هدایت کودک به رشد و تعالی افراد انسانی کمک‌های شایان توجهی خواهد کرد. لذا کلیه مربیان و معلمان، مدیران و والدین می‌توانند با شناخت ویژگی‌ها و خصوصیات دوره‌های کودکی و نوجوانی، گام‌های اساسی را در جهت رشد و توسعه انسان بنمایند.

این کتاب در یک پیشگفتار و چهارده فصل طراحی شده که در فصل اول بررسی کلیاتی در مورد تربیت و مبانی تربیت و عوامل مؤثر در تربیت و اهداف و شرایط موفقیت در امر تعلیم و تربیت و دشواری‌ها و موانع موجود مورد بررسی قرار گرفته است

در فصل دوم در مورد اقسام تربیت، در فصل سوم عوامل تربیت، در فصل چهارم تربیت دینی، در فصل پنجم آسیب‌های تربیت دینی، در فصل ششم شناخت و در فصل هفتم شاخص‌های روابط انسانی در نظر گرفته شده است.

در فصل هشتم ویژگی‌های نوجوان که شامل ویژگی‌های جسمانی، روانی، اجتماعی و اخلاقی فراگیران در مقاطع مختلف تحصیلی مورد بررسی قرار گرفته، در فصل نهم مهارت‌های ارتباطی به عنوان یک فاکتور لازم برای ارتباط بهینه با فراگیران مطرح شده است.

در فصل دهم به ویژگی‌های معلم خوب و محبوب، فصل یازدهم به علل ناسازگاری‌های شایع در بین کودکان و نوجوانان به همراه راهکارهای پیشگیری و درمان ارائه شده است.

در فصل دوازدهم بی‌قراری در کودکان و راهکارهای لازم جهت مقابله با آن، در فصل سیزدهم سرکشی و لجبازی کودکان و نوجوانان و راهکارهای مقابله با آن، در فصل چهاردهم به پرخاشگری در کودکان و نوجوانان و راهکارهای مقابله با آن پرداخته شده است.

امید است کلیه دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت با این کتاب که می‌توان انسانی تربیت کرد که در زندگی بتواند به درجات و کمالات عالی انسانی برسد. چون انسان از طریق تربیت است که در بین دو بی‌نهایت مثبت و منفی در نوسان می‌باشد و اگر آدمی به علت عدم تربیت صحیح رو به عصیان رود از حیوان بدتر می‌شود و اگر به سوی ملکوت حرکت کند از ملائکه برتر می‌گردد.

آدمیزاد، طرفه معجونی است
گر فرشته سرشته وز حیوان
گر رود سوی این شود به از این
گر رود سوی آن شود کم از آن

گفتنی است این اثر برای دانشجویان فرهنگی به عنوان یک منبع کمک درسی، در نظر گرفته شده است و به ظن قوی علاوه بر دانشگاهیان، برای همه خانواده‌ها قابل استفاده است.

با همه تلاشی که تا کنون در زمینه نگارش و پر بار نمودن آن نموده‌ام، به قصور خویش یقین دارم و بی‌شک این نوشته از اشتباه مصون نمی‌باشد. انتظار می‌رود خوانندگان محترم در آن به دید انتقاد بنگرند و با چشم تیزبین خود، نویسنده را در خطاهای احتمالی اهنمایی نمایند.

از آقای علیرضا شایسته‌سینی مدیر محترم انتشارات حبله رود که در چاپ و نشر این کتاب ما را یاری نمودند و از آقای محمدتقی رهبری فرد که زحمت صفحه‌آرایی این کتاب را کشیدند، سپاسگزارم، می‌شود.